

SENSE FRONTERES

La lluita de classes té la seva concreció directa en les ocupacions de terres, els assentaments i el model d'exploració agrària triat

LMST va néixer en el marc de la transició dels anys setanta al Brasil

El Govern Lula davant la Reforma Agrària

La lluita per la terra a Brasil

Text i fotos: Isaac Giribet i Bernat

A primer cop d'ull, la gran importància que encara té avui el context rural brasiler ens podria semblar contradictòria amb el fet que aquest país tingui una de les principals economies del Món i sigui el país més industrialitzat d'Amèrica Llatina. Per aquest motiu, a l'hora d'entendre la importància actual de l'agricultura brasilera es fa imprescindible entendre el paper que històricament ha jugat el món rural d'ençà de l'inici de la colonització portuguesa mediatitzat pel procés d'apropiació i de concentració de la terra convertida en un instrument de dominació política, destinada a la producció de monocultures agrícoles per a l'exportació. Només d'aquesta manera ens podem fer una idea cabal de la importància econòmica i política de l'agricultura brasilera, que continua marcada per la funcionalitat de la seva producció respecte de les necessitats dels mercats internacionals.

Un dels elements que més criden l'atenció és la plena vigència de les qüestions de caràcter rural (ocupacions de terres, moviments socials agraris, assassinat de treballadors rurals, programes de Reforma Agrària -RA-...); en el marc d'un món rural bipolar conviuen de manera conflictiva dos models agrícoles radicalment oposats que van de l'agricultura de subsistència a la sofisticada tècnica de l'agronogoci. En aquest panorama hi juga un paper molt destacat el Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra -MST-, un moviment social que lluita per a la aplicació d'una RA que permeti accedir a la terra a milers de famílies exclòses que veuen en el retorn a la terra la possibilitat de sortir de la misèria.

La gestació de l'MST com moviment social

L'MST va néixer en el marc polític del procés brasiler de transició a la democràcia, iniciat a finals de la dècada dels 70, en un moment en que el país patia grans transformacions econòmiques marcades per un procés accelerat de industrialització i mercantilització de les activitats productives que en el context rural va anomenar-se procés de modernització agrícola. Aquest procés va suposar un augment accelerat de la desigualtat social que va submergir

en la pobresa més absoluta una part importada de la població rural, especialment la de origen camperol que es va veure obligada a deixar el camp (2).

No hi ha una data que doni el tret de sortida formal per al naixement de l'MST, a pesar que la seva fundació oficial va tenir lloc el 1984. A l'hora de fer referència a la seva etapa seminal, més que de moments concrets o de fets puntuals em de parlar de processos de presa de consciència i del pas a l'acció d'una part important del camperolat que es dona a partir de la segona meitat de la dècada dels setanta (3). En aquells anys, per primer cop d'ençà de l'inici de la dictadura, els camperols expulsats del camp van oposar-se a acceptar les opcions que els oferia el govern: proletaritzar-se en els naixents pols industrials urbans o migrar cap a les zones de colonització amazònica. Seguint l'exemple iniciat en els estats meridionals, cada cop més sem terres van passar a exigir l'aplicació de la RA en les seves regions d'origen, una possibilitat que establia el marc legal amb que s'havia dotat l'estat autoritari per regir la política agrària, l'Estatuto da Terra.

Una de les voluntats que més aviat van posar de manifest els membres d'aquests incipients col·lectius, sovint agrupats en sindicats anomenats genèricament "de treballadors rurals", fou la necessitat de crear una organització d'or-

ganitzacions que tingués un àmbit d'actuació nacional que fos capaç d'estructurar les diverses lluites que s'estaven portant a terme. Van decidir anomenar-lo "moviment", tant per que l'estructura sindical clàssica resultava excessivament restrictiva com per dotar-lo d'un sentit d'element col·lectiu que aglutina al mateix temps que avança.

Pràctiques de l'MST

En les darreres dècades Brasil ha sofert un profund canvi econòmic i social, accelerat des dels 90 amb l'entrada en escena del paradigma neoliberal i el conseqüent procés de (des)realització del treball. Avui el camperolat està dotat d'una altra naturalesa, molt vinculada a les formes precàries que presenta el treball urbà i a l'exclusió social que aquest genera (4).

A pesar que els camperols actuals acumulen unes trajectòries de vida clarament diferenciades de les de les dècades precedents, l'ocupació de latifundis improductius i la construcció d'espais de resistència, els campaments, continuen sent les seves principals pràctiques (5). L'objectiu d'aquestes expressions antagonistes es pressionar el govern per tal que destini per a fins de RA aquelles grans extensions de terres que rauen vagaroses.

A l'hora de legitimar les seves pràctiques el Movement Sense Terra s'empara en la "funció social"

(productivitat mínima) que segons la Constitució brasilera de 1988 han de tenir totes i cadascuna de les terres que conformen el territori nacional, defensant que aquesta "funció social" que actualment no es atesa, es faci efectiva per mitjà d'un veritable i ampli projecte de RA; és a dir, que es divideixin les grans propietats ocioses en establiments rurals de caràcter familiar per a que donin resposta al conflicte agrari generat com a conseqüència de l'atàvica desigualtat. Amb la creació d'assentaments de RA s'afavoreix la democratització de la renda, es defensen els drets humans, es generen llocs de treball i es modifica el patró de la propietat rural consolidat històricament, caracteritzat per una forta concentració en mans d'una petita minoria (6).

L'ocupació de terres, la formació de campaments i la creació d'assentaments són materialitzacions locals i concretes de la lluita de classes al camp brasiler; caracteritzada pel conflicte de models agraris que enfronta el projecte capitalista (7) ("terra de negoci") amb un projecte que combina les relacions capitalistes amb les no capitalistes, prioritzant el benestar dels treballadors i la producció d'aliments ("terra de treball").

El primer govern Lula

En el primer govern Lula da Silva (2003-06), el vector director de les polítiques públiques en agricultura fou el Segundo Plano Nacional de Reforma Agrària -II PNRA-. Aquest, enlloc d'impulsar una veritable RA, ha seguit les passes dels governs anteriors creant assentaments rurals isolats destinats a resoldre conflictes puntuals transformant la RA en una "política compensatòria d'assentaments rurals" de caràcter assistencial, que en cap cas modifica l'estructura de la propietat.

De moment la política limitada d'assentaments rurals ha aconseguit esdevenir un instrument de contenció del conflicte social al camp al, suposadament, atendre els interessos dels diversos actors de la qüestió agrària. Però el conflicte de fons perviu i la RA continua pendent d'aplicació, tot indica que l'actual període de calma tensa té els dies comptats ja que l'executiu central no serà capaç de mantenir el conflicte agrari sota control sense aportar nous elements per desacti-

var-lo, un cop ha quedat clar que el II PNRA no ha aconseguit posar a disposició la demanda de terra existent.

Cites

- (1) Isaac Giribet i Bernat, llicenciat en història. Doctorant de la Universitat de Lleida -UdL- i de la Universidade Estadual Paulista -UNESP/Presidente Prudente-, membre del Centro de Estudos da Geografia do Trabalho -CEGeT-.
- (2) SILVA, José Graziano da. A modernização dolorosa: estrutura agrária, fronteira agrícola e trabalhadores rurais no Brasil. Rio de Janeiro: Zahar, 1982.
- (3) GRZYBOWSKI, Cândido. Caminhos e descaminhos dos movimentos sociais no campo. Petrópolis: Vozes, 1987. MARTINS, José de Souza. Caminhada no chão da noite. Emancipação política e libertação nos movimentos sociais no campo. São Paulo: HUCITEC, 1989.
- (4) THOMAZ JR, Antonio. Os limites da teoria e a plasticidade do trabalho. Repensar auto-crítico sobre a classe trabalhadora no Brasil. Revista Pegada vol. 7 núm. 1, Presidente Prudente -SP-, 2006.
- (5) MANÇANO FERNANDES, Bernardo. MST: formação e territorialização. São Paulo: HUCTEC, 1999.
- (6) FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS -FAO-. Reforma Agrária, justiça social e desenvolvimento sustentável. Documento temático IV. Conferência Internacional sobre Reforma Agrária e Desenvolvimento Rural. Porto Alegre, março de 2006. Extret de: <http://www.mda.gov.br/ciradr/arquivos/0847410808.pdf>, acés 20-III-07.
- (7) Caracteritzat per la utilització de grans extensions de terres amb règim de monocultura, pel control total de la cadena productiva (de la producció a la distribució), per la sobreexplotació dels recursos naturals i de la mà d'obra, per l'ús intensiu de productes agroindustrials (fertilizants químics, llavors transgèniques...), per l'ús de maquinària pesada, pel poc ús de mà d'obra ("una agricultura sense agricultors")... En definitiva, un projecte d'agricultura basat en la subordinació als interessos de les empreses industrials i del capital financer internacional.